und Bildungskampf in den Baltischen Provinzen Russlands“ (Bautzen, 1865), milles ta ägedalt astus välja balti-sakslaste vastu kohalikkude rahvaste emakeelse hariduse kaitseks. B. on avaldanud balti-saksa ajakirjanduses ka artikleid eesti muinasusundist: „Ingede aeg, oder die Seelenzeit im Fellinschen“ (Inl. 1852, nr. 51), „Wanderung und Entstehung der Seen nach Ehstnischen Sagen“ (*ibid.* 1853, nr. 7), peale selle „Materialien zur Geschichte der Stadt Fellin“ (Bunge, Archiv I, 1842, lk. 127—172).

Latviešu konversācijas vārdnīca II (1928—29); T. Zeiferts, Latviešu rakstniecības vēsture II (1930), lk. 107—118; Tartu ülikooli arhiivist (ERKA-s) saadud andmed. *M. P.*

* **BIRK, Aadu (Ado)**, omavalitsus- ja poliitikategelane, sünd. talurentniku pojana, õppis kodukoha külakoolis, Suislepa õigeusu kirikukoolis, a-st 1894 Riia vaimulikus koolis ja seejärel Riia vaimulikus seminaris, kus õhutas eesti soost kaasõpilasis rahvuslikku meelsust ja juhatas neist koosnevat laulukoori, nn. Taaralaste koori, kes esines Riia eesti seltsi pidudel. A-st 1905 õppis B. Peterburi vaimulikus akadeemias, a-st 1907 Tartu ja a-st 1908 Peterburi ülikooli õigusteaduskonnas, a-l 1911 Leipzigi ülikoolis, kus kuulas ms. loenguid filosoofia ja psühholoogia üle. Üliõpilasena tegi B. kaastööd „Peterburi Teatajale“, kuuludes lühemat aega ka selle toimetusse. Alates sügisest 1911 toimis B. Tallinna statistikabüroo esimese juhatajana kuni järgmise a. lõpuni, mil siirdus vandeadvokaat J. Poska (vt.) abiks. Ühtlasi seisis ta lähedal ajalehele „Tallinna Teataja“ ja toimetas selle juriidilist lisa. A-st 1913 kuulus B. Tallinna linnavolikokku, kus oli eesti-vene bloki juhtivaid tegelasi. 1917. a. revolutsiooni alguses korraldas B. ajutist miilitsat Tallinnas ja Põhja-Eestis. Tallinna Vabatahtliku Tuletõrjujate Seltsi esimehena 1917—24 teotses ta energiliselt selle seltsi eestistamisel; ka oli ta Üleriikliku Tuletõrjujate Liidu esimene esimees 1919—22. Ajutises Maanõukogus (Maapäeval) toimis B. juulis 1917 ajutise sekretärina ja nov-st 1918 veebr-ni 1919 esimehena. E. Ajutise Valitsuse ühe volinikuna võttis B. nov-s 1918 Riias osa A. Winnig'iga (vt.) peetud läbirääkimistest ja lepingu sõlmimisest. A-l 1921—22 oli B. ka Harju maakonnanõukogu liikmeks. — Saadikuna Moskvas sattus B. 1926. a. algupoolel vastuollu välisministeeriumiga, kus poldud rahul Moskva saatkonna asjaajamisega. Kui apr-s 1926 määrati siia nõunikuks A. Schmidt (vt. *Suppl.*), nägi B. selles enda vastu sihitud sammu. Vene võimude nõudel kutsuti Schmidt s. a. juuni alguses Moskvast tagasi. Seoses nende sündmustega kutsus välisminister A. Piip (vt. ka *Suppl.*) B-i mai lõpul ja juunis korduvalt Tallinna, ent B. keeldus, tuues ette mõningaid tehnilisi raskusi. Et ta tulekut kiirendada, saadeti Moskvasse välisministeeriumi ametnik O. Öpik. Hoolimata välisministri korduvaist nõudeist ja riigivanem J. Teemant'i (vt. ka *Suppl.*) käsust, ei ilmunud B. nüüdki kodumaale, vaid süüdistas viimasele saadetud kirjas (see ilmus ilma riigivanema vastava loata „Postimehes“ ja „Ühenduses“) A. Piip'i raskuste tekitamises Eestis Vene suhete normaalsele arenemisele. 18. VI 1926 vabastas Vabariigi Valitsus B-i saadiku kohalt korduva käsu-mittetäitmise pärast. 20. VI lahkus B. saatkonnast, ilma et ta kogu asjaajamist oleks korralikult üle andnud, ja sõitis Lõuna-Venesse. Seoses B-i lahkumisega saadiku kohalt tekkis palju kõmulisi kuulujutte ja kogu asi arenes erakordseks skandaaliks, mis äratas välismailgi suurt tähelepanu. Juuli alguses Tallinnas peetud Eesti välissaadikute konverents võttis B-i käitumise kohta tauniva seisukoha ja riigivanem J. Teemant süüdistas Riigikogu kõnes B-i raskes kuriteos. Rahvaerakonna ettepanek, anda B-i asi Riigikogu väliskomisjoni uurida, jäi vähemusse. Vene kesktäidesaatva komitee ametlikus häälekandjas „Izvestija“ ilmusid B-i allkirjaga kaks kirjutist (1926, 13. VII, nr. 158 ja 4. VIII, nr. 177), milles tehti teravaid etteheiteid Eesti välispoliitika juhtidele ja Eesti kindralstaabile, kes esinevat võõraste võimude käsilastena ja organiseerivat nendega käsikäes Nõukogude-Vene vastast sõjalist rinnet. Välisminister Fr. Akel (vt. ka *Suppl.*) tõrjus Riigikogus peetud kõnes sellised süüdistused kategooriliselt tagasi. Aug-s 1926 põgenes Moskva saatkonna masinakirjutaja Juuli Kera Tallinnast Riia kaudu Venesse, kus paigutati elama B-i juurde. Nüüd selgus, et Kera oli juba varemini teotsenud GPU agendina ja

Eesti biograafilise leksikoni tÃƒÂ¤ienduskÃƒÂ¶ide, 1940, lk. 28